Jörgen Kocks hus

Jörgen Kocks hus är det mest imponerande byggnadskomplexet från Malmös äldre historia. De ståtliga tegelmurarna symboliserar inte enbart 1500-talets Malmöhistoria utan också en stor portion dansk rikshistoria.

Anders Dernback bildspel/text Wikipedia

https://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6rgen_Kocks_hus#/media/Fil:Kockska_huset_2,_Malm%C3%B6.jpg

Jörgen Kocks Hus

Jörgen Kocks hus är det mest imponerande byggnadskomplexet från Malmös äldre historia. De ståtliga tegelmurarna symboliserar inte enbart 1500-talets Malmöhistoria utan också en stor portion dansk rikshistoria.

Jörgen Kock omtalas som myntmästare för hela Danmark år 1518. Han bodde vid denna tid på Myntergården i Malmö, föregångaren till det nuvarande Malmöhus. 1522 inköpte han en fastighet mitt i Malmö av Sorö kloster. Denna fastighet låg strategiskt vid korsningen av den stora huvudgatan ”Den lange adelgatan” och stredet som ledde ner till hamnporten och Malmös viktiga skeppsbrygga. Åren 1522-1524 uppförde han sitt alltjämt till stora delar existerande palats. Så mäktig var Jörgen att han efter 1525 förlade Danmarks mynttillverkning till sin egen gård. Detta kunde han göra då stora delar av kvarteret söder om bostadsbyggnaderna ingick i hans tomt.

Jörgen Kocks hus är det mest imponerande byggnadskomplexet från Malmös äldre historia. De ståtliga tegelmurarna symboliserar inte enbart 1500-talets Malmöhistoria utan också en stor portion dansk rikshistoria.

Bottenvåningen i den ursprungliga Jörgen Kocks gård.

Av den forna gården återstår i dag tre byggnader.
1) Jörgen Kock och hans hustru Citze bodde i den ståtliga hörnbyggnaden.
2) Till denna hör den mindre salslängan mot Stortorget. Här i Stortorgslängans bottenvåning fanns Jörgens banklokal (den för bankverksamheten så viktiga växlingslokalen) och i ovanvåningen hans privata festsal.
3) Längan utmed Västergatan var ursprungligen uppförd som ett radhus i två våningar, en hyreslänga med tre bostäder. Den östra lägenheten intill hörnhuset ingick i Jörgen Kocks privata bostad. Ovanvåningen och den övre våningen i längan mot Stortorget nyttjades som bostad för Jörgen Kock och hans hustru, Citze Kortzdatter van Nuland. Bottenvåningen utgjorde en kanslivåning.
Längs Västergatan finns tre bevarade bodar som utformats som radhus. Dessa var troligen tjänstebostäder för högre tjänstemän vid myntverket.

Ytterligare fyra eller fem liknande bodar har funnits längs nuvarande Stortorget.

Den praktfulla nordgaveln har en utsmyckning i formtegel och danienkalksten. Av de skulpturer som prytt fasaden har en del blivit ersatta av kopior. Det gäller till exempel madonnaskulpturen i en av nischerna. Den kostbara exteriören har en gång motsvarats av en lika fullödig interiör. Den finns endast bevarad i viss omfattning, till exempel i kalkmålningar och välhuggna stenarbeten i en portal och i eldstäder. Till husets träkonstruktion, som har rekonstruerats, hör några bjälkar med spår av målad dekor.

Allt efter som åren gått och ägarna har skiftat har gårdens hus anpassats efter ny användning och nya stilideal. Bland ägarna under 1700- och 1800-talen märks de i staden kända släkterna Suell och Kockum. En av medlemmarna i Kockumfamiljen drev tobaksfabrik på gården.

Jörgen Kocks hus restaurerades och rekonstruerades 1967 under ledning av arkitekt Sture Kelfve där husets ursprungliga historiska yta ansågs ha företräde framför senare tiders tillägg.
Byggnaden blev byggnadsminne 1993.
Fasaderna var ursprungligen färgade i engelskt rött medan stenarbetena målats i gult och svart.
Trevåningshuset i hörnet Frans Suellsgatan - Västergatan är uppfört i en stilblandning mellan nordisk sengotik och tidig nederländsk renässans. Hörnbyggnaden ståtar med flera utsmyckningsdetaljer, merparten i dag dock kopior. Originalen finns bevarade på Malmö museum. I hörnet ses Jungfru Maria stående på månskäran, bärande Jesusbarnet. Sockeln är daterad 1525. Samma årtal finns över en av vindsluckorna. Över en annan lucka ses Jörgens och hustrun Citzes vapensköldar. Liknande sköldar finns hos de två lejon som står på gavelns sidotinnar.

Jörgen Kocks gård består idag av tre olika sammanfogade byggnadskroppar. Det röda teglet, som husen är murade av, tillverkades vid det tegelbruk som Kock lät anlägga i staden. Under Kocks tid bestod gården av fler hus än idag och tomten var betydligt större. Mynttillverkningen krävde en särskild smedja, som låg inne på gården. Till den hörde en upplagsplats för den stora mängd ved som användes i smedjan. Inget av detta finns kvar idag och den tomtmark smedjan låg på har styckats av. Det samma gäller för den trädgård som fanns under Kocks tid.

Med inspiration hämtad i nederländsk arkitektur

Det höga hörnhuset i nordväst vänder sin huvudfasad mot Västergatan. Huset innehöll bostadsdelen men här fanns troligen också ett slags kansli knutet till myntsmedjan. Hela byggnadskomplexet var från början målat med röd kalkfärg och blinderingarna i nischerna var vitkalkade. Stilmässigt kan man i fasaden se såväl drag av tegelgotik som en tidig nederländsk renässans. Den höga kvaliteten på byggnaden kan eventuellt bero på den nära koppling till danske kungen som Jörgen Kock hade. Han erhöll adelskap några år efter att gården färdigställts. Det är inte fastställt vem som var byggmästare. Kanske kunde det ha varit någon knuten till kungens byggnadshytta i Köpenhamn. Ett namn som nämnts är holländaren Michiel Heinrick van Haerlem, ansvarig för arbetena i huvudstaden.

Jörgen Kock omtalas som myntmästare för hela Danmark år 1518. Han bodde vid denna tid på Myntergården i Malmö, föregångaren till det nuvarande Malmöhus. 1522 inköpte han en fastighet mitt i Malmö av Sorö kloster. Denna fastighet låg strategiskt vid korsningen av den stora huvudgatan ”Den lange adelgatan” och stredet som ledde ner till hamnporten och Malmös viktiga skeppsbrygga. Åren 1522-1524 uppförde han sitt alltjämt till stora delar existerande palats. Så mäktig var Jörgen att han efter 1525 förlade Danmarks mynttillverkning till sin egen gård. Detta kunde han göra då stora delar av kvarteret söder om bostadsbyggnaderna ingick i hans tomt. Av den forna gården återstår i dag tre byggnader. Själv bodde Jörgen och hans hustru Citze i den ståtliga hörnbyggnaden. Till denna hör den mindre salslängan mot Stortorget.

Här fanns i bottenvåningen Jörgens banklokal och i ovanvåningen hans privata festsal. Längan utmed Västergatan var ursprungligen uppförd som ett radhus i två våningar, en hyreslänga med tre bostäder. Den östra lägenheten intill hörnhuset ingick i Jörgens privata bostad. Samtliga byggnader har kryssvälvda källare.

Hörnbyggnaden ståtar med en mängd utsmyckningsdetaljer, merparten i dag dock kopior. Originalen finns bevarade på Malmö museum. I hörnet ses Jungfru Maria stående på månskäran, bärande Jesusbarnet. Sockeln är daterad 1525. Samma årtal finns över en av vindsluckorna. Över en annan lucka ses Jörgens och Citzes vapensköldar. Liknande sköldar finns hos de två lejon som står på gavelns sidotinnar.

I augusti 1524 bodde Gustav Vasa under en vecka i huset. I ovanvåningen finns alltjämt ursprungliga väggmålningarna i det forna sovrummet delvis bevarade. Dessa har en helt annan karaktär än övriga väggmålningar i huset varför man misstänker att de kan ha utförts av en tysk mästare med anledning av den svenske kungens besök. Ett bevarat motiv visar ett palats där kung David blickar ut över sin trädgård där den nakna Bathseba badar. Bilden av Bathseba har dock senare huggits bort. Både i bottenvåning såväl som i ovanvåning finns fragment efter andra färgrika väggmålningar i en stil som antyder en mera lokal målares verksamhet. Väggarna har täckts av blad- och växtrankor ur vilka olika figurer står fram. I bottenvåningens banklokal ses en pipare och en trumslagare över dörren, flankerad av två dansande björnar och en papegoja. Här finns också Jörgen Kocks och hans hustru Citzes vapensköldar. Jörgen blev adlad i januari 1526 varför vapnen anger en bakre gräns för målningarnas datering. I salslängans ovanvåning finns fragment efter en samtida väggmålning bestående av kvaderplock, återgivna i perspektiv. Här finns också ett litet fragment av ett manshuvud i vars skägg en råtta sitter. Malmöforskaren Einar Bager har velat koppla denna scen till det samtida brukade talesättet: ”Råtta bygger bo i lat mans skägg”.

I denna sal förvaras dessutom Jörgen Kocks originalporträtt. Detta är målat på pannå och har försetts med en samtida text i översättning: ”Jörgen Kock 1531. Hans ålder 44 år.” Att privatpersoner avbildades vid denna tid var något mycket unikt och visar Jörgen Kocks stora makt. Porträttet har alltid funnits i huset sedan 1500-talet. En färg- och röntgenanalys har visat att hans skägg är senare påmålat vilket skett troligtvis under hans levnadstid.

Senare ägare

Gården kom efter Jörgens död 1556 att ägas av olika adliga familjer. Fru Tale Ulfstand blev delägare 1595, Holger Jensen Ulfstand 1604, Karen Thott ca 1610, 1624 fru Sofie Ulfstand änka efter Claus Podebusk och senare fru Margrete Ahlefeldt. På 1650-talet ägs gården av slottsskrivaren Rasmus Andersen. Denne deltog i den misslyckade kuppen 1658 när man försökte återta Malmö till den danske kungen. Han leddes senare ut på Stortorget för att halshuggas men efter det att några av hans medskyldiga förlorat huvudena benådades han på schavotten.

1770 inköpte handelsmannen Frans Suell gården och gjorde den till sin bostad. Frans Suell skulle komma att bli en av Sveriges rikaste borgare. På sin stora tomt lät han uppföra en tobaksfabrik. Han uppförde i staden också en sockerfabrik och en klädesfabrik; han anlade ett tegelbruk i Lomma och började i stor skala kalkbränning i Limhamn. 1774 började han också anlägga Malmö hamn och han var en av initiativtagare till inrättandet av en stor bank i Malmö.

Efter Suells död kom gården i svärsonen Lorens Kockums ägo och övergick 1825 till sonen Frans Henrik Kockum d.ä.. Denne kom att bli en stor industrimagnat i Malmö och grundade bland annat Kockums Mekaniska verkstad och varv. Denna historiska koppling till gården gjorde att Kockums på 1960-talet inköpte Jörgen Kocks gamla gård och också bekostade den omfattande renoveringen/ombyggnaden av gården.

Frans Henrik Kockum, född 27 september 1802 i Malmö, död 12 februari 1875 i Malmö, var en svensk industriman. Frans Henrik Kockum var son till Lorens Kockum. Han gifte sig 1829 med Christina (Jeanna) Dorothea Beijer (1805-1875). Han var far till Frans Henrik Kockum den yngre och farfars far till Herbert Kockum. Vid sin fars död 1825 stod Frans Henrik Kockum utan tillgångar, men genom släktingars och vänners stöd kunde han överta den tobaksfabrik i Malmö, som varit i hans mors släkts (Suells) ägo. Verksamheten utvidgades därefter till att bli en av landets största. Sedan Kockum 1838 köpt Holmen i Södra Förstaden (nuvarande Davidshall), anlade han där 1840–41 Kockums Mekaniska Verkstads AB.

Frans Henrik Kockums porträtt.

https://sv.wikipedia.org/wiki/J%C3%B6rgen_Kocks_hus#/media/Fil:J%C3%B6rgen_Kocks_hus2.jpg

Pipare och trumslagare.

My name is Sven Rosborn and I am living in Malmö in the Southern part of Sweden. I work as the scientific leader of the Museum of Foteviken, a museum concentrating on subjects concerning the Viking age and the Medieval age in Scandinavia. I like to travel around and take photos of historical and archaeological things. You can see my user page in the Swedish Wikipedia. If you want to see all my photos on Wikimedia Commons, just look at My gallery.

Kockska gården den första av Malmös 1500-tals gårdar som restaurerades
1963 köptes gården av Kockums Mekaniska Verkstads AB, som överlät den till personalföreningen Jörgen Kocks hus. 1965 igångsattes ett omfattande restaureringsarbete som berörde hela byggnadskomplexet och som syftade till att återföra byggnadskomplexet till sitt 1500-tals utseende. Vissa partier fick byggas om helt, bland annat gällde det källarvalven, som delvis förstörts under senare ombyggnader och som nu kunde återställas. Senare tiders pålagda putslager togs bort så att de konstfullt murade fasaderna åter blev synliga.

Frans Henrik Kockums porträtt.

Motiv för byggnadsminnesförklaringen
Jörgen Kocks gård har synnerligen höga kulturhistoriska värden kopplade till:

den roll den har i Malmös historia och sambandet med den betydelsefulla Jörgen Kock.
de välbevarade husen, som berättar om 1500-talets påkostade tegelbebyggelse.
de speciella karaktärsdragen som praktgavel, brant tak, blinderingar, mönstermurning, skulpturer och kritstensdekor.
att det invändigt finns bevarat 1500-tals dekormålning. Ett visst värde är också knutet till träkonstruktionen.

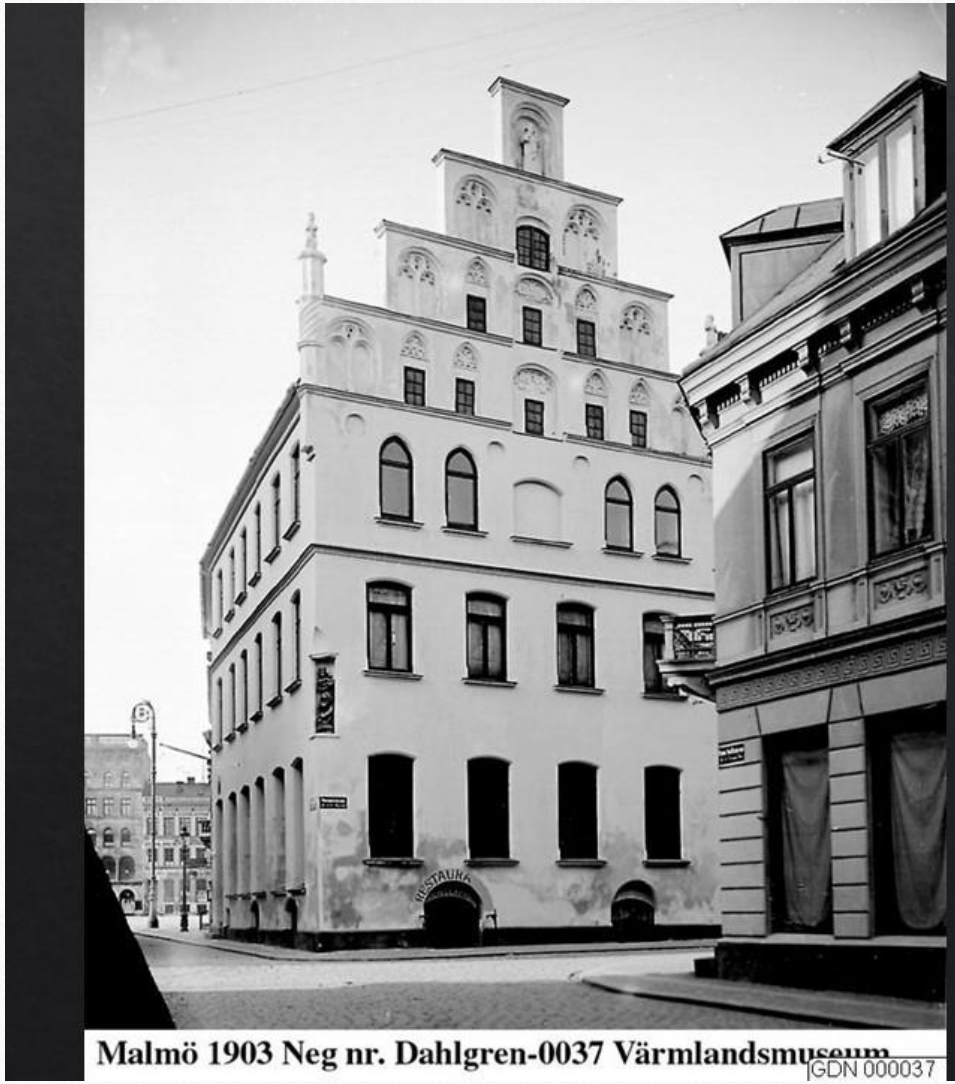

Malmö 1903 Neg nr. Dahlgren-0037 Värmlandsmuseum

GDN 000037

1925

Foto: Bertil Wigforss / Malmö Museer

1860

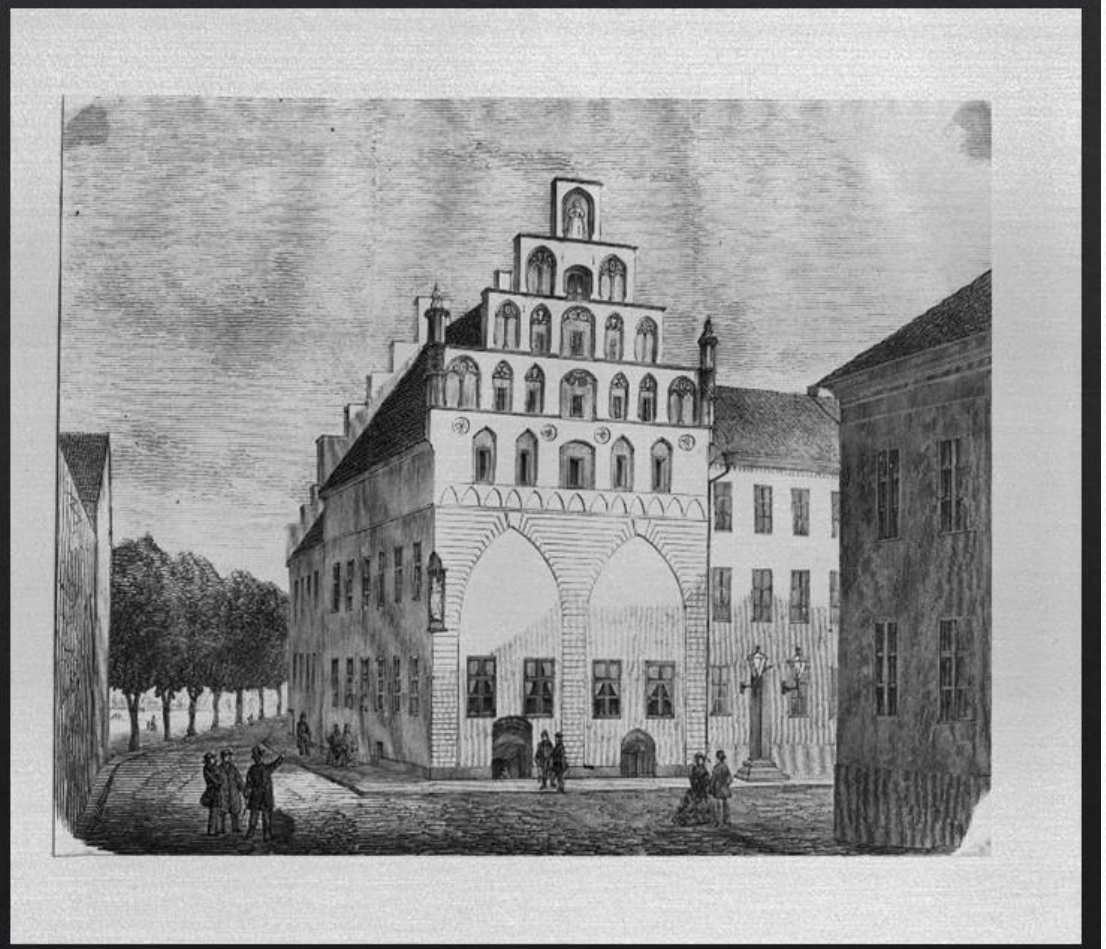

Foto: Okänd fotograf / Malmö Museer

https://sv.wikipedia.org/wiki/J%C3%B6rgen_Kocks_hus#/media/Fil:J%C3%B6rgen_Kocks_hus4.jpg

Bottenvåningens banklokal.

Gustav Vasas sängkammare

Text wikipedia/bildspel Anders Dernback

Jörgen Kock

Westfalen sköld

Vad hände det året 1487 (födelseår)

Sten Sture den äldre ger sig i krig mot Axelsönerna, för att ta deras besittningar. Han intar deras fästen Öland med Borgholms slott, Stegeborgs slott och Raseborgs slott. Dock går den möjlighet att ta Gotland som fanns svenskarna ur händerna, när Ivar Axelsson (Tott) överlämnar ön till danskarna. Sten Sture och kung Hans möts på Öland. Ön erkänns som svensk, mot att Gotland erkänns som danskt.

Bartholomaeus Ghotans mässbok trycks för Strängnäs stift.

De **svenska murarnas** skråordning utfärdas.

Familjen Fugger skaffar sig kontroll över silvergruvorna i Tyrolen, Thuringen och Ungern. De blir efter det ekonomisk garant för tysk-romerske kejsaren.

Jörgen Kock

Jörgen Kock, född 1487 i Westfalen, död 1556, var en framgångsrik borgmästare och myntmästare i Malmö. Under Kocks ledning kom Malmö att uppleva en storhetstid. Jörgen kom troligtvis från Westfahlen i Tyskland eftersom samtida krönikörer kallar honom för "vestphalus". Första gången han omtalas i Danmark är i Malmö 1517. Året därpå blir han kung Kristian II:s myntmästare på Malmöhus då han efterträdde den förre myntmästaren Dines Blicher. Han var gift med Citze Kortsdatter som tidigare varit gift med den rike köpmannen Walter Kniphof i Köpenhamn. Han blev därigenom styvfar till Claus Kniphof.

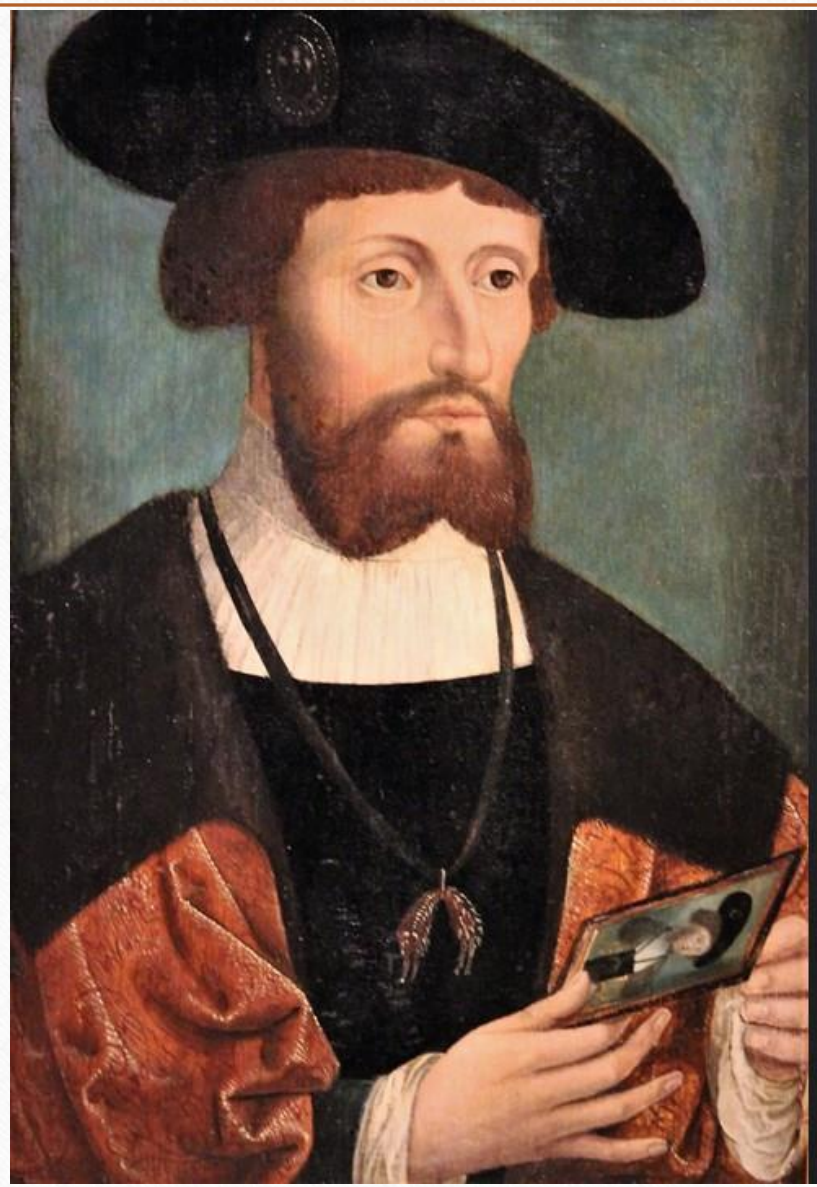

Jörgen Kock blev ”Myntmästare” till Kung Kristian II (Tyrann)

Kristian II (danska: Christian 2.), i Sverige även känd som Kristian Tyrann, född 1 juli 1481 på Nyborgs slott, Danmark, död 25 januari 1559 på Kalundborgs slott, Danmark, var kung av Danmark och Norge 1513–1523 samt kung av Sverige 1520–1521. Han var son till kung Hans, och sonson till Kristian I. Kristian gifte sig den 12 augusti 1515 med Elisabet av Österrike. De fick sex barn men inget av dem efterträdde honom som kung. Kristian avsattes som dansk kung år 1523 och avsade sig år 1546 alla anspråk på tronen.

Kristian II och hans mynt

Kristian II präglade mycket dåliga klippingar, små och oregelbundet fyrkantiga. Under befrielsekriget följde Gustav Vasa hans exempel. I Sverige övergavs denna myntning redan 1522, då man började slå "runt mynt", ören; dessutom slogs örtugar, halvörtugar eller fyrkar, och små "hola penningar". Örtugspräglingen slutade under Johan III. Gustav Vasa präglade även 4- och 2-penningar; de förra försvann efter Sigismunds, de senare efter Johan III:s tid. Även halvörena försvann snart - dock präglades några under Gustav II Adolfs och drottning Kristinas tid - och öret blev Sveriges minsta silvermynt till mitten av Adolf Fredriks regering.

Jörgen Kocks styvson var en dansk kapare

Claus Kniphof, född omkring 1500, död 30 oktober 1525, var en dansk kapare.

Claus Kniphof var **styvson till borgmästare Jörgen Kock** och angrep i Kristian II:s tjänst 1525 Bergen och försökte ordna hjälp till Søren Norby i Skåne. Hans kaperier tillfogade hansestäderna stor skada, men efter en förbittrad strid tillfångatogs Kniphof av hamburgarna under ledning av Ditmar Koel och blev trots Kristians fullmakt avrättad som sjörövare.

Hur mycket mynt levererades

Bevarade räkenskaper visar att Jörgen under perioden påsken 1518 till april 1523 levererat slagna mynt till ett värde av över en halv miljon mark. I juni 1520 var Jörgen personligen på det av Kristian II intagna slottet Tre Kronor i Stockholm och fick mottaga en betydande mängd indrivet silver. Den sista myntningen 1523 på nära 42.000 mark gick till kungen som tog med dessa på sin landsflykt för att köpa en legohär som skulle hjälpa honom att återta Danmark. Samma år blev han också borgmästare i Malmö och lovade att hålla staden för kungens räkning.

Gissa vem som lät bygga Kockska Huset

1522 förvärvade Jörgen Kock en stor fastighet invid den viktiga Adelgatan i nära anslutning till hamnporten. Här uppförde han fram till 1524 ett av de mera påkostade borgarhusen i Norden. Jörgen Kocks hus finns ännu bevarat i Malmö, om än invändigt kraftigt ombyggt. Tomten upptog en större del av kvarteret och hit lät han flytta också myntverkstaden.

Uppfört som ett radhus

Längan **utmed Västergatan** var ursprungligen uppförd **som ett radhus** i två våningar, en hyreslänga med tre bostäder. Den östra lägenheten intill hörnhuset ingick i Jörgens privata bostad. Samtliga byggnader har kryssvälvda källare.

Hörnbyggnaden ståtar med en mängd utsmyckningsdetaljer, merparten i dag dock kopior. Originalen finns bevarade på Malmö museum. I hörnet ses Jungfru Maria stående på månskäran, bärande Jesusbarnet. Sockeln är daterad 1525. Samma årtal finns över en av vindsluckorna. Över en annan lucka ses Jörgens och Citzes vapensköldar. Liknande sköldar finns hos de två lejon som står på gavelns sidotinnar.

Belägring av Malmö

Kungens fiender under ledning av hans farbror Fredrik I belägrade under en lång tid Malmö och till slut, i början av **1524**, fick Jörgen kapitulera. Han fick behålla sin borgmästaretitel och även myntningsverksamheten. Den nye kungen fick själv låna 1.500 mark av Jörgen vilket givetvis var en bra affär för borgmästaren.I augusti kom Gustav Vasa till Malmö för att under en vecka fredsförhandla med danskar och tyskar. Kungen bodde då hemma hos Jörgen. Han uppskattade sin värd så mycket att Jörgen, när Gustav Vasas förstfödde son Erik skulle döpas, var en av faddrarna. Den 15 augusti 1526 adlades Jörgen Kock av danske kungen.

Storhetstid i Malmö

Under Kocks driftiga ledning kom Malmö att uppleva en verklig storhetstid. Kock tillät lutherska predikanter att predika i Malmö och staden blev därigenom under slutet av 1520-talet en av de viktiga platserna för den lutherska reformationsrörelsen i Danmark. Han inlät sig i vittfamnande planer att i anslutning till Lübeck hävda borgerskapet intressen och få Malmö och Köpenhamn upphöjda till ett slags fria riksstäder.

1533 dog den danske kungen Fredrik 1…

1533 dog den danske kungen Fredrik I. Protestanterna i landet fruktade att katolicismen skulle återinföras och Köpenhamn och Malmö inledde därför ett samarbete. Man tog också kontakt med den lybske borgmästaren Jürgen Wullenwever och detta blev upptakten till ett tre år långt inbördeskrig i Danmark, Grevefejden. Till en början såg det lovande ut, men i januari 1535 vände sig lyckan. När Kock i spetsen för borgarfanor från Malmö och Landskrona drog mot adelns och svenskarnas förenade trupper vid Helsingborg, led han ett förintande nederlag och undkom själv med knapp nöd. På våren belägrades Malmö, och Kock tvingades innan Malmö kapitulerade att ge sig över till Köpenhamn. Till slut kapitulerade även Köpenhamn. För att inte bli avrättad tvingades Jörgen att falla på knä på landsvägen utanför staden framför den nye kungen Kristian III.

1533 dog Fredrik I

Fredrik I, hertig av Holstein och kung av Danmark, född 7 oktober 1471, död 10 april 1533, andre son till Kristian I av Oldenburg och Danmark, och Dorotea av Brandenburg.

Fredrik erhöll 1482 den gottorpska delen av hertigdömena men gjorde senare anspråk på andra delar av riket och låg i långvarig tvist om detta med sin bror Hans och hans son Kristian II. När det stora upporet i Jylland utbröt mot Kristian II blev Fredrik utropad till kung och kröntes 7 augusti 1524. Hans makt inskränktes betydligt genom löften till de adelsmän som stött honom. I stället blev det riksrådet som fick mest att säga till om i riket, endast i hertigdömena hade Fredrik större inflytande.

Han donerade en förmögenhet

Jörgen Kock vann snabbt kungens gunst men avsattes som borgmästare. Redan 1537 lyckades han återfå sin stora konfiskerade förmögenhet då han genom att ge kungen 12.000 mark till befästandet av Malmöhus vann dennes förtroende. 1540 återinsattes han som borgmästare och behöll detta ämbete till sin död.

Innan sin död donerade Jörgen Kock och hans hustru Citze en enorm summa pengar till Malmös fattiga. Han och hustrun fick deras gravställe i mittgången av S:t Petri kyrka, mitt framför predikstolen.

Känd gäst Gustav Vasa

I augusti kom Gustav Vasa till Malmö för att under en vecka fredsförhandla med danskar och tyskar. Kungen bodde då hemma hos Jörgen. Han uppskattade sin värd så mycket att Jörgen, när Gustav Vasas förstfödde son Erik skulle döpas, var en av faddrarna. Den 15 augusti 1526 adlades Jörgen Kock av danske kungen.